

Tammsaare OÜ Rulli robotlüpsilauda keskkonnakompleksloa taotluse keskkonnamõju hindamise programmi eelnõu avalik arutelu

Koht: Kareda Vallavalitsus, Kesktee 11, Peetri alevik, Kareda vald

Aeg: 13.03.2013, algusega 17:00

Osalejad: Osalejate registreerimisleht on lisatud protokollile

Protokollis koostamisel on kasutatud arutelu lühist. Protokollis ei ole kajastatud sõnavõtte, mida pole võimalik taustfooni selgesti eristada. Protokollis keskendutakse vaid olulisematele ettepanekutele-küsimustele-vastustele ning ei kajastata teemasid, mis pole käesoleva projekti raames asjakohased ja ei anna sisendit keskkonnamõju hindamise programmile või aruandele.

Krista Jüriado (ELLE OÜ) avab avaliku arutelu, tutvustab arutelu teemat ning päevakorda. Lepitakse kokku, et koosolekut juhatab Krista Jüriado ELLE OÜst ning protokollis koostab samuti ELLE OÜ. Kinnitatakse päevakava.

Michel Rannala (Tammsaare OÜ): Olen Tammsaare OÜ juhatuse liige. Tammsaare OÜ-l on 512 kohaline robotlüpsilaut. Lisaks on 20 000 m³ mahuga lüpsilaguun. Laudas hakkab olema 512 looma. Laut on olemas, valmis ehitatud ning praegu on laudas tiined mullikad. Hetkel on käigus keskkonnamõju hindamise protsess, mille pärast me siia oleme täna kokku tulnud.

Krista Jüriado: Hetkel on laudas 290 looma. Arendaja mainis, et lauta tuleb 512 looma, kuid me vaatleme mõjusid 530 looma puhul.

Michel Rannala: Jah, see 530 on võetud varuga igaks juhaks, enese jaoks, riskide maandamiseks. Kui PRIA peaks vaatama loomade liikumist.

Krista Jüriado: Meie teeme keskkonnamõju hindamise (edaspidi KMH) maksimaalsele loomade arvule, ehk 530 loomale.

Krista Jüriado: *Tutvustab keskkonnamõju hindamise programmi ja selle läbi viimise protseduuri. Ettekande slaidid on lisatud protokollile.*

Kristiina Krõnkvist: Olen töötanud Kareda Vallavalitsuses maa- ja keskkonnaspetsialistina. Loetlesite keskkonnale kaasnevad olulised mõjud sõnnikutekkest, veetarbimisest ning viimase punktina mainisite võimalike avariilukordade keskkonnamõju. Millised on avariilukorrad, mis laudas võivad tekkida ning millised on sellisel juhul nende keskkonnamõjud?

Krista Jüriado: Avariilukorrad ei pruugi olla ainult need, mis tekivad laudas. Näiteks ka sõnnikuhoidlaga võib juhtuda midagi, mille tulemusel võib sõnnikut lekkida keskkonda. Neid käsitleme KMH aruandes ning hetkel ma ei tooks tulemusi välja. Praegu analüüsime, milliseid mõjusid peaksime hindama hakkama. Teiepoolset ettepanekuid, mida me võiksime veel hinnata, mis programmist on välja jäänud, on väga teretulnud.

Kristiina Krõnkvist: Te tõite välja avariilukorrana sõnnikuhoidla membraani purunemise, kas mingeid muid olukordi pole ette näha?

Krista Jüriado: Sõnnikuhoidla purunemise puhul oli tegemist ühe näitega, olukordi on veel ja neid käsitleme juba aruandes. KMH aruande koostamise protsess läheb nüüd aktiivselt tööle. Oleme teile tutvustanud teemasid, mida plaanime hindama hakata. Mina olen ekspertgrupi liige ning juhteksperdik on Kaupo Heinma, kelle isikuliselt alusel kogu protsess toimub. Kogu info, mis täna siit saame, edastame ka juhteksperdile, kes omakorda juhhib aruande koostamist.

Triin Pobbol (Kareda Vallavalitsus): Olen Kareda vallavanem. Minu soov ja palve on KMH käigus pöörata eriliselt rõhku lägaveole ja mõjule kohalikele riigiteedele, mis sellega kaasneb. Kuna ümbruskonnas on tegemist nitraaditundliku alaga, siis hinnata mõju ka ümbruskonna põldudele.

Krista Jüriado: Edastan info eksperdile. Millises olukorras teil teed on? Kas on olnud probleeme, et teedel on sõnnikut?

Triin Pobbol: Läga pole otseselt olnud.

Jaanus Tammiste: Sügisel ikkagi oli. Osa teid oli sõnnikused ja seetõttu määrdusid ka autod.

Triin Pobbol: Probleem on seotud just sellega, et kohalikud teed on halvas olukorras ning rasked masinad rikuvad neid veelgi enam.

Michel Rannala: Oleme neid ju korda ka teinud.

Triin Pobbol: Ainult ühe tee osas.

Michel Rannala: Kui me ei tea probleemist, ei oska me ju midagi ette võtta. Keegi pole meile märku andnud.

Triin Pobbol: Sellepärast ongi mul palve, et mõju teedele hinnata.

Krista Jüriado: Jah, praegu ongi see etapp, kus saate oma ettepanekuid edastada. Et meie kui eksperdid saaksime ka kohalikelt inimestelt informatsiooni.

Erko Einmann: Miks seda KMH nüüd tehakse, kui laut valmis on? Miks seda varem ei tehtud?

Triin Pobbol: Tegelikult sellele farmikompleksile kui sellisele, on tehtud KMH juba varem. Peale seda pole oluliselt muutunud loomühikute arv. Konkreetselt praegune KMH on seotud keskkonnakompleksloaga.

Krista Jüriado: Jah, Tammsaare OÜ esitas keskkonnakompleksloa taotluse Keskkonnaametisse ja Keskkonnaamet algatas KMH.

Triin Pobbol: Võrreldes varasema KMH-ga, pole kogu kompleksis olulisi muudatusi mahtudes.

Erko Einmann: Kui nüüd prognoositakse seda õhusaastet, mis seisus on see laguun arvutustes – kaetud või katmata?

Michel Rannala: Et oleks aru saada, laguun on selline, et sinna peale tekib sõnnikukoorik.

Erko Einmann: Nii räägitakse, kuid kuidas sellele mõjub vihm?

Michel Rannala: See koorik muutub kivikõvaks. Põllumajanduses on probleem lõhnaga siis, kui seda laguunis olevat sõnnikut hakatakse segama ning välja pumpama. Kui on tuulevaikne, siis pole lõhna nii väga tunda. Tahes-tahtmata sõnniku segamise protsessi käigus, kui segatakse alt-ülesse, et koorikust lahti saada, siis isegi heade ilmastikutingimuste korral tekib mingil määral sõnniku lõhna. Seda probleemi olematuks teha on väga raske. See koorik seal peal on umbes 25–30 cm paks. Sõnnikut veetakse vastavalt seadusele. Nagu vallavanem mainis, olen mina samuti selle pooldaja, et poleks teedel sõnnikut. Kui pole aga tugevat tuult, ei tohiks see hais olla väga suureks probleemiks.

Erko Einmann: Kui see hais tekib vedamisperioodidel, pole probleemi – see on maaelu osa.

Michel Rannala: Loomulikult, see on maaelu, pole ju midagi teha.

Erko Einmann: Ma olen teie naaber ja tunnen seda, et see haiseb ka talvel. Vaevalt, et te talvel seda laiali veate.

Krista Jüriado: Oma mudelis me arvestame, et sõnnikuhoidla on kaetud. Selline on nõue.

Erko Einmann: Kas te arvestate sellisel juhul, et ta on kaetud selle koorikuga?

Janno Nau: Või pannakse sinna mingi kate peale?

Erko Einmann: Kes selle katte vajaduse määrab? Põllumees ütleb, et see koorik on piisav, kuid mis asjaoludel peab põhku või kergkruusa sinna panema?

Krista Jüriado: See teema, kas koorik on kate, on pikalt olnud arutlusel ka väljaspool meie praegust seltskonda, ka lausa ministeeriumi tasemel. Küsimus seisneb selles, kas koorik on kate? Ühed pooldavad asjaolu, et koorik on kate, teised on sellele aga vastu.

Erko Einmann: Ütleme, et modelleerite selle ära ja tulemus on hea, kuid näiteks viie aastaga selgub, et mudel polnud täpne, mis siis saab?

Krista Jüriado: Meie mudel arvestab kõige halvemat olukorda, mis võib tekkida. Arvesse võetakse kõik ilmastikutingimused ning kõige halvem võimalik olukord. Võib juhtuda, et sellist olukorda kunagi ei tekigi, kuid arvesse võetakse seda siiski. Loomulikult on mingi veamäär olemas igal meetodikal ja mõõtmisel.

Erko Einmann: Kui teie arvestate, et laguun on katte all, siis mõeldakse selle all seda koorikut?

Krista Jüriado: Seda pean ma täpsustama meie välisõhuspetsialistiga. See selgub kindlasti aruande käigus.

Janno Nau: Olen Peetri kooli direktor ning ka teie naaber. Tahaksin juhtida tähelepanu ühele nähtusele, mida olen ise kogunud. Kui räägime olukorrast, kus tuulega hais levib, siis tugeva tuulega on olukord isegi hea – hais hajub kiiremini. On aga olukordi, kus on nõ „seisev“ õhk, kas te sellisel juhul arvestate, et on tõusvad õhuvoolud, mis kannavad haisu laudast laiali ümberkaudsetesse piirkondadesse.

Krista Jüriado: Mudel arvestab ka seda. Kui vaadata seda kaarti (*näitab slaidiesituses toodud näidiskaardil saasteainete hajumist*), siis selle näite puhul territooriumi piiril pole piirväärtust ületatud. Rulli farmile on esialgne välisõhu saaste levimise hinnang juba tehtud. Hindame ka koosmõju Peetri farmiga, kuna mõlemad käitised asuvad samas kohas ning ka tegevus on sama. Esialgse hinnangu põhjal jäi Peetri farmi territooriumi piiril saastetase alla lubatud piirväärtuse. Mudeliga hindame, kui kaugemale võib saaste levida. Antud juhul käsitletakse kõige hullemat võimalikku olukorda, kui kaugemale see saaste võib levida. Piirväärtused üle territooriumi piiri ei lähe.

Erko Einmann: Kas mingisugust järelkontrolli teostatakse?

Krista Jüriado: Järelkontrolli on võimalik teostada seejärel, kui farm on alustanud tegevust. Siis saab teostada mõõtmisi.

Erko Einmann: Kui siis selgub, et olukord on veel hullem?

Krista Jüriado: Seda ma ei oska öelda, kuna minu kogemusel pole sellist olukorda olnud, et mõõdetud saastetase oleks suurem kui modelleerimisega.

Janno Nau: Kas mõju hinnatakse Peetri Põld ja Piima laudakompleksiga kokku?

Krista Jüriado: Jah, hindame koosmõjuna, kuna mõlemad kompleksid asuvad samas kohas.

Janno Nau: Kui suur hakkab seal kompleksis kokku loomade arv olema?

Michel Rannala: Kokku 512 looma.

Janno Nau: Kas see on koos Peetri Põld ja Piim AS-ga?

Krista Jüriado: Ei, see on ainult Rulli käitises.

Janno Nau: Aga kui palju on loomi koos Peetri Põld ja Piima lautadega?

Michel Rannala: Kokku saab olema 1064 looma. Meie puhul räägitakse 530. loomast, kuna PRIA registreerib kõik loomade sünnid ja „liigutused“, mis tähendab seda, et loomade arv peab olema teatava varuga võetud, et ei ületataks piirmäärasid. Reaalselt on lautades 512+512 ehk 1024 looma. See suurem arv on selle jaoks kui loomi peaks olema mingil hetkel karjas rohkem. Tegelikke loomakohti on 512, lisaks on keskel noorkari. Kompleksi eripära on selles, et kõik piirmäärad on loomühikutega paigas, kuid on nii Peetri Põld ja Piim AS ning Tammsaare OÜ. Kompleksi eesmärk on aga toota võimalikult efektiivselt

piima. Peetri Põld ja Piima keskkonnamõtjude hindamine oli 2008, erinevus Tammsaare laudaga on ainult asukohas, ülejäänud on põhimõtteliselt sama.

Janno Nau: 1024 on lüpsilehma kohad, kui palju veel lisaks noorkarja on?

Michel Rannala: Ligikaudu 600.

Janno Nau: Seega kogu kompleksis on 1600–1700 looma. Kas lägahoidlas tekkivat gaasi on tulevikus plaanis kasutama hakata?

Michel Rannala: Selle kohta on meil olnud palju erinevaid mõtteid. On olnud mõtteid, et ehitada siia biogaasijaam (edaspidi BGJ). See mõte on nüüd palju atraktiivsem, kui lisaks Peetri Põld ja Piima lautadele on ka Rulli laut, sest BGJ ehitamine on mõttekas, siis kui see on otstarbekas ja tasuv. Kõik sõltub sõnniku kogusest, ühe farmi sõnnik poleks BGJ käitamiseks piisav. BGJ käitades kaoks igasugune probleem sõnnikulõhnaga, kuna kääritusprotsess toimub BGJ enda käärítés. Kuidas seda aga teostada ja ellu viia? See mõte pole meil, Peetri Põld ja Piim AS-l ja Tammsaare OÜ-l, veel unustuste hõlma jäänud. Tegemist on tulevikuprojektiga, mida võiks isegi teostada. BGJ korral saaks müüa soojust vallale. Oleme vallavanemaga seda ka arutanud ning probleem seisneb selles, et vajalikke trasse pole. See on selle suure projekti üks nõrk lüli. Lisaks oleks vaja projekti elluviimiseks erinevaid toetusi, mis langevad ära. Sellise BGJ valmis ehitamise hind on 1,4 miljonit eurot. Kuna soojusenergia edastamiseks vallale vajalikud trassid puuduvad, tekib teine probleem – soojus tuleb ära põletada, mis tähendaks, et BGJ juures oleks korsten, kus pidevalt põleks gaasipõletuseks vajalik leek. Seega probleemiks ongi BGJ tasuvuse piir. Idee kohta muidu mõtteid on, kuid praegu on veel midagi vara lubada. Tegemist on tulevikuplaaniga.

Erko Einmann: Kas läga, mis Tammsaare OÜ-l tekib, saavad kohalikud põllud, või see viiakse mujale ära?

Michel Rannala: Suurem osa jääb Peetri alevikku, Tammsaare OÜ-l on omad loomad, kellelt saadav sõnnikogus on piisav oma maade katmiseks.

Erko Einmann: Kas sellest kompleksist tahket sõnnikut enam ei tule?

Michel Rannala: Ainult vedelsõnnik. Eelmine aasta tehti maisi ja silo ning maisipõld vajab rohkem vedelsõnnikut, kui muud pinnad. Kuna Peetri Põld ja Piim AS-l on piisavalt laotuspindu, ei tohiks neil probleeme tekkida. Nad ei ületa ka laotamisenormi, seega Peetri Põld ja Piim hoiab kokku väetiste siseostult.

Janno Nau: Kas te oskate öelda, mis need normid on, kui palju tohib sõnnikut hektarile laotada? Lägalaguun oli 20 000 m³.

Michel Rannala: Põhimõte on selles, et see laguun ei saa kunagi täis, tema maht on arvestatud piisava varuga.

Janno Nau: Neid on kaks tükki?

Michel Rannala: Jah kaks. Loom tekitab ööpäevas umbes 80. 20 000 m³ on võetud sellise varuga, et isegi kui sajab vihma kuu aega järjest, ei ajaks laguun üle. Peetri Põld ja Piima AS-l on noorkarjalaut ja lüpsilaut ja neil on ainult üks laguun. Tammsaare OÜ-l on sama suur laguun. Et see laguun täis saaks, peaks sinna viima sõnnikut vähemalt kaks aastat, ilma vahepealse tühjendusega.

Janno Nau: Oskate te öelda, milline oleks minimaalne pindala, mis oleks teie loomade hulka arvestades vajalik?

Michel Rannala: Te mõtlete põllupindala?

Janno Nau: Jah.

Michel Rannala: Kui Peetri Põld ja Piim AS võtab enda ning Tammsaare OÜ laguunist ja laotab sõnniku, jääb tal laotuspindu üle. Laotatakse kaks korda aastas.

Krista Jüriado: Me arvutame välja vajaliku laotuspindade mahu.

Janno Nau: Selle miinimummäära?

Krista Jüriado: Jah, arvestades olukorda, kus lehm toodab maksimaalse koguse sõnnikut. Arvutame, kui palju on vaja laotuspindu, võttes arvesse sõnnikus sisalduva lämmastiku- ja fosforisisalduse.

Michel Rannala: Kui veel rääkida biogaasist, siis on see kasulik põllumeestele, kuna see tõstab sõnniku väärtust. Väetise kvaliteet põllul on kolm korda parem, kui praegusel puhtal sõnnikul. See tähendab, et kulunorm langeb omakorda veel. Kulud erinevad, kas osta väetist otse või biogaasi meetodil. Keskkonna seisukohalt oleks BGJ hea. Praegu on BGJ lubada aga keeruline.

Janno Nau: Üheks probleemiks oli, et lägavedu lõhub teid, kuid lisaks ka söödavarumisega kaasneb transpordikulu, kuna kui on loomi rohkem, on ka sööta ju rohkem vaja.

Krista Jüriado: Seda me arvestame ka, kas transpordikoormus suureneb ja millises mahus ning milliseid marsruute pidi sõidetakse.

Kristiina Krõnkvist: Üks tähelepanek, KMH programmis on toodud kultuurmälestiste loetelu, kus on märgitud, et need asuvad Ämbra külas, kuid asuvad ju Peetri alevikus?

Krista Jüriado: Jah, me ise märkasime ka seda ebatäpsust ning oleme seda juba parandanud, et need asuvad Peetri alevikus.

Jaanus Tammiste: Olen teie naaber ja kirikudiakon. Ütlesite, et läga veetakse kaks korda aastas. Lägalauguune on nüüd kaks. Kui pikalt see lägavedu ajaliseselt nüüd toimub.

Michel Rannala: Küsite, kui kiiresti? Läga võib laotada ju ainult tähtaegadel. Siin ei saa ajaga venitada. Vajadusel tuleb laotamisel kasutada välist teenust, et see saaks ära veetud. Kui oma jõuga veetud ei saa, tuleb lisaks teenust võtta.

Jaanus Tammiste: Kas see aeg on seadusega määratud?

Michel Rannala: Jah, ega me ei saa ju talvel vedada.

Jaanus Tammiste: Praegu lihtsalt vahel tundub, et veetakse igal ajal.

Triin Pobbol: Seda piiritleb ikka seadus.

Jaanus Tammiste: Terve suvi?

Triin Pobbol: Seadus näeb ette, et lume tulekuga ei tohi enam laotada.

Janno Nau: Kas seaduses on ka selline asjaolu sees, et kui veetakse põllule, siis teatud aja jooksul peab muldama.

Michel Rannala: Tahket sõnnikut on lubatud vedada auna. Läga puhul võib teha nii, et kogutakse põllu juurde hermeetilisse tünni kokku. Kui oleks tegemist suure põlluga, siis ei peaks põllumees oma tehnikaga edasi tagasi laguunivahet sõitma, vaid ta saaks sõnniku sealt „vahetünnist“. Vajadusel võib ehitada ka vahepumpjad, millega saab sõnniku pumbata põllule. Kõik on võimalustes kinni. Ainult tahket sõnnikut võib aunadesse koguda.

Erko Einmann: Küsimus oli laotamises, kui laotatakse põllule, siis kui kiiresti peab sisse kündma.

Michel Rannala: Kohe, niipea kui sõnnik pumbatakse pütti, sõidab traktor põllule ning sõnnikut hakatakse sisse kündma.

Janno Nau: Need on ju kaks tehnoloogiat – üks on see, et viiakse otse mulda, teine on levitamise, mis seejärel küntakse sisse.

Michel Rannala: Meil põhinebki otseviimisel. Sõnnik pumbatakse pütti, sõidetakse põllule ja hakatakse mulda sisse viima.

Janno Nau: Te (ELLE OÜ) kirjutate sellest tehnoloogiast ka?

Krista Jüriado: Jah me kirjutame ka sõnnikukäitlemise tehnoloogiast.

Janno Nau: Tean seda, et Soomes peab sõnniku mulda viima 36 h jooksul. Põhimõte on see, et kui sõnnik veetakse põllule, siis see ei jääks sinna nädalateks seisma.

Michel Rannala: Loomulikult, seda pole mõtet sinna seisma jätta.

Janno Nau: Jah, selle väärtus ju langeb.

Michel Rannala: Jah, see on ressursi raiskamine.

Jaanus Tammiste: Te räägite nii, nagu peaks olema, aga kuidas on olukord reaalselt?

Michel Rannala: Minu teada meil on nii. Teiste eest ei saa ma rääkida.

Jaanus Tammiste: Kogu sõnnik tuleb Peetri Põld ja Piim AS-i põllule.

Janno Nau: Ärme lasku teist ettevõtet käsitlevatesse teemadesse.

Jaanus Tammiste: See selleks, sõnnik tuleb ju ikkagi meie ümbrusesse.

Janno Nau: Sellised asjad peaksid ju ka meil olema reguleeritud, mitme tunni möödudes peab läga olema mulda viidud?

Krista Jüriado: Jah, on reguleeritud.

Triin Pobbol: Minu arust sellel suvel kasutatud teenusepakkujal polegi selliseid seadmeid, et sõnnik otse mulda viia. Tema paiskaski seda laiali. Sellisel juhul on haisu ja sõnnikut rohkem.

Janno Nau: See teenusepakkuja võib sõnniku mulda viia, kuid ettevõtte ise saab korraldada sõnniku mulda kündmise kas oma traktoritega, või vastava teenuse tellimisega. Sellega ei peaks meie tegelema. Eesmärk ongi, et sõnnik saaks võimalikult kiiresti mulda ning sellega olekski haisuprobleem väiksem.

Michel Rannala: Olen nõus, sõnnik peabki saama mulda viidud.

Janno Nau: Selliseid asju on siin olnud. Läga veetakse nädal aega põllule ja alles seejärel, kui põld saab täis, hakatakse seda mulda viima. Seetõttu muretsen.

Krista Jüriado: Väga õige, et räägite, see annab meile informatsiooni, millised mured teil on ning kuidas on siiani toimitud.

Janno Nau: Väikeste põldude puhul on lihtsam, põld saab kiiresti täis ning kohe seejärel saab muldama hakata. Suurte põldude puhul peaks aga planeerima nii, et laotamisega samaaegselt saaks muldamisega tegelema hakata.

Michel Rannala: See on rohkem jah planeerimise viga.

Janno Nau: Põhimured ongi ju hais, teed ja vesi, et need probleemid ei süveneks.

Triin Pobbol: Kui kaua kulub protsessile ajakavaliselt?

Krista Jüriado: Praegu täiendame programmi, seejärel läheb see Keskkonnaametisse ning neil on 30 päeva aega otsustada, kas programm kiidetakse heaks. Nende poolt võib tulla veel täpsustavaid küsimusi, siis see aeg nihkub edasi. Seejärel toimub KMH aruande väljapanek ja avalik arutelu, sarnaselt praegusele programmile. KMH aruande avalikul arutelul räägime juba tulemustes, mida oleme teada saanud.

Triin Pobbol: Mis ajaks te seda planeerite?

Krista Jüriado: Kogu protsessi lõppu?

Triin Pobbol: Jah.

Krista Jüriado: Hinnanguliselt võiks kogu protsessi lõpp jääda suvesse, umbes juulisse.

Janno Nau: Käsitleks taudi probleemi. Siin aastaid tagasi oli sellega mingi juhtum. Kas teie projektist tuleb välja, mida tehakse sellisel juhul, kas suletakse mingid teed vms?

Krista Jüriado: Ma ei oska hetkel öelda, see selgub meie hindamise protsessi käigus, kuidas me seda teemat käsitleme.

Janno Nau: Siin on kasutatud desovanne.

Krista Jüriado: Siin on olnud selliseid olukordi?

Erko Einmann: Mitte nii alles, rublaajal.

Janno Nau: Krooni algusaegadel.

Krista Jüriado: Harva juhtub, aga võib juhtuda.

Valdur Permanson: Mis taud on ette tulnud? Suu ja sõrataud on olnud.

Janno Nau: Mis asi siis oli.

Jaanus Tammiste: Suu- ja sõrataud oli, siis rajati vannid, kust autodega läbi pidime sõitma. Kui sigalasse läksime, pidime kummikud ära loputama.

Janno Nau: See oli pigem farmide kaitseks, kolded olid mujal. Transpordi kaudu need haigused tõenäoliselt kõige paremini levivad.

Michel Rannala: Eks need haigused levivad rohkem nii, kui vöörad käivad farmis. Mina ei poolda seda, et vöörad käiksid lautades. Laudas käivad ainult töötajad.

Janno Nau: Nii peakski olema, loomulikult erandiks on erinevad ametivõimud.

Michel Rannala: Seda loomulikult, see on muidugi eriolukord.

Jaanus Tammiste: Kas siin laudas on lehmade arv suurem, kui nõukogude ajal oli?

Michel Rannala: Suhteliselt sama, pluss-miinus 100 looma.

Janno Nau: Kas nõukogude ajal 3000 looma ei olnud kokku?

Jaanus Tammiste: Kõik laudad ei olnud täis.

Janno Nau: Selles kompleksis polnud ju nii palju.

Jaanus Tammiste: Ma mõtlesin seda vana suurfarmi. Nagu vallavanem ütles, teed on tähtsad.

Triin Pobbol: Ja et lõhnab.

Jaanus Tammiste: Või siis see, et ma ei saa kogu suve kirikuuksi lahti teha, kuna sõnnikuhais tuleb kirikusse.

Valdur Permanson: Ava kaks ust.

Jaanus Tammiste: Ei aita. Seetõttu olengi huvitatud sellest, et sõnnik kiiresti saaks ära veetud.

Triin Pobbol: Eelmise suve sõnniku"ralli" oli ikkagi liig, samas oli ka pikk vihmaperiood.

Michel Rannala: Selle vastu ei saa keegi.

Janno Nau: Samas on olukord ju paremaks läinud, võrreldes aastatetaguse olukorraga.

Jaanus Tammiste: Teede olukord on halvemaks läinud, eriti Ämbra küla tee.

Janno Nau: Jah, massid ja kiirused on suuremad. Teeremonti pole saanud teha. Teed on madalamad, kui põllud ning vesi koguneb teedele.

Krista Jüriado: *Lõpetab koosoleku.*

Juhatas **Krista Jüriado (ELLE OÜ)**

Protokollis **Silver Lind (ELLE OÜ)**

Protokolli lisa 1: Osalejate nimekiri

Protokolli lisa 2: KMH programmi tutvustavad slaidid